

УДК 34(477)
ББК 67(4укр)
П43

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету
права НАН України, протокол № 7 від 25 квітня 2012р.

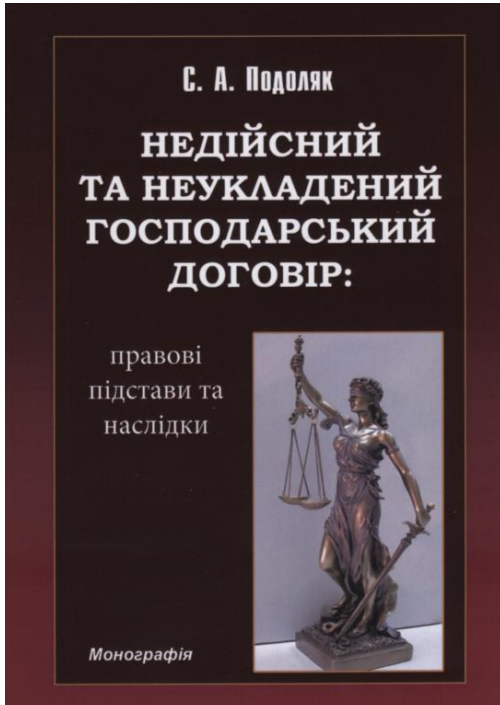
Рецензенти:

Юлдашев Олексій Хашимович, доктор юридичних наук, професор, Інститут права ім. князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Безух Олександр Васильович, кандидат юридичних наук, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, старший науковий співробітник

Відповідальний редактор:

Семчик Віталій Іванович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПрН України, завідувач відділу проблем аграрного, земельного та екологічного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПОДОЛЯК С. А.

П43 Недійсний та неукладений господарський договір: правові підстави та наслідки. Монографія / Подоляк С. А. - Київ: Видавництво Ліра-К, 2012.- 214с. ISBN 978-966-2609-40-0

Монографія присвячена комплексному дослідженню господарського договору як засобу організації господарсько-договірних відносин, правової природи недійсності та неукладеності, їх правових підстав та наслідків з урахуванням практики застосування норм права. У роботі пропонується теоретичне переосмислення поняття господарського договору та його юридичних конструкцій недійсності та неукладеності. За допомогою синергетичного методу досліджено сутність господарського договору як соціально-правової господарської системи та надана характеристика його структурних елементів. Також праця присвячена розв'язанню проблем практики застосування господарського договору. Вносяться пропозиції щодо вдосконалення чинного господарського законодавства України.

Для наукових та науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів юридичних вузів і факультетів, а також інших фахівців, які цікавляться проблемами сучасного господарського права.
ISBN 978-966-2609-40-0

© Подоляк С. А., 2012
© Видавництво Ліра-К, 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ НЕДІЙСНОСТІ ТА НЕУКЛАДЕНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ	
1.1.Правова природа господарського договору як засобу організації господарсько-договірних відносин	8
1.2.Порівняльний аналіз господарського та цивільного законодавства України з визнання господарських та цивільно-правових договорів недійсними та неукладеними	33
РОЗДІЛ 2. НЕДІЙСНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	
2.1 Нормативно-правове моделювання правової природи недійсності господарського договору	
2.2 Систематизація правових підстав та наслідків визнання господарських договорів недійсними	67
2.3 Аналіз судової практики із визнання господарських договорів недійсними	97
РОЗДІЛ 3. НЕУКЛАДЕНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	
3.1 Нормативно-правове моделювання правової природи неукладеності господарського договору	118
3.2 Систематизація правових підстав та наслідків визнання господарських договорів неукладеними	137
3.3 Аналіз судової практики із визнання господарських договорів неукладеними	150
Список використаних джерел	176
Додатки	198

Моїм батькам - Галині Миколаївні та
Анатолію Юхимовичу присвячується.

Потрібні прості, чіткі та ясні норми

ПЕРЕДМОВА

Введенням в 2003-2004 роках Цивільного та Господарського кодексів України було розпочато системне реформування законодавства України, але, на жаль, цей перший крок реформування на сьогодні (через 8 років) залишається в тому ж початковому стані. Одночасно з ринковими перетвореннями економіки України стабільно зростає кількість господарських спорів щодо правового регулювання господарсько-договірних відносин. Існуючі недоліки законодавства загальновідомі, але вирішення їх має тимчасовий характер, при цьому деякі з них віддані на розсуд суду, що саме є підґрунтям для існуючої в Україні корупції. Особливо це стосується судових справ про визнання господарських договорів недійсними та неукладеними.

Новели господарського законодавства так і залишаються новелами, а учасники господарсько-договірних відносин залишені сам на сам з цими новелами та недосконалістю судової системи. Колізії та невизначеності ГК України, суперечності та неузгодженості між ГК України та ЦК України, відсутність правової культури та правової грамотності суб'єктів господарювання, неналежна соціальна та правова захищеність - це все наслідки неврегульованого інституту господарського договору. При цьому питання про недійсність та неукладеність господарських договорів залишається одним із найскладніших і невивчених.

Однією з причин цього є невизначеність юридичної природи недійсного та неукладеного господарського договору як правового явища. Складність правового регулювання недійсності та неукладеності господарських договорів викликана ще й тим, що серед теоретиків і практиків нема єдиної точки зору стосовно багатьох питань недійсності та неукладеності, їх правових підстав та наслідків, що негативно позначається на механізмі захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Саме тому актуальною залишається і проблема необхідності перегляду та систематизації правових підстав та наслідків визнання господарських договорів недійсними та неукладеними особливо в контексті системного підходу до господарського договору і його юридичних конструкцій як спеціального комплексного дослідження.

У законодавстві України на сьогодні виокремились деякі тенденції, які утруднюють правозастосовну практику. По-перше, це економія правових норм та опосередковане використання одних норм до інших категорій. Так для господарських договорів судова практика використовує умови дійсності правочинів, що не є тотожним, враховуючи особливості господарських договорів, саме тому в науковій літературі запропоновано концепцію співвідношення зазначених термінів [53, с. 14]. Співвідношення же самих ЦК та ГК України, як загального та спеціального законів, також досі не вирішено законодавчо, про необхідність чого наголошував професор В. І. Семчик ще у 1998 році.

Господарському договору в ГК України присвячена глава 20, яка, на наш погляд, також потребує "реконструкції", навіть в ній деякі норми та категорії можна визначити тільки опосередковано (або від супротивного) - це в першу чергу стосується категорії неукладеного господарського договору, а саме його визначення й також правових підстав для визнання господарського договору недійсним та неукладеним. Ще у 2001 році О. А. Беяневич (до введення у дію ГК України) пропонувала одночасно з розробкою ГК України також виокремлення правових норм стосовно господарських договорів у спеціальному законі й сьогодні, на наш погляд, таке виокремлення є своєчасним саме тому, що це значно спрощує правозастосування й судову практику. Необхідно також відмітити ще одну парадоксальну ситуацію, пов'язану з нечіткістю визначення поняття "неукладений" господарський договір, правові норми щодо якого надають можливість правомірному зловживанню правом. Такий підхід є недопустимим та незрозумілим для міжнародної практики, де лише натяк на таку можливість є привідом для перегляду сумнівної норми. І це дуже важливо сьогодні з огляду на міжнародну інтеграцію й курс України до Європейської спільноти, що вимагає пристосування вітчизняного господарського договірного права до правового надбання ЄС.

Проблеми недійсності та неукладеності не раз були предметом розгляду Верховного Суду України. Так Постановою № 9 від 06.11.2009 року "Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними" Пленум ВСУ дає роз'яснення судам щодо правильного та однакового застосування судами законодавства, й сьогодні ця Постанова використовується господарськими судами для господарських договорів, не зважаючи на те, що вона стосується саме правочинів при розгляді цивільних справ. Так у ній наголошується, що "вимога про визнання правочину/договору неукладеним не відповідає можливим способам захисту цивільних прав та інтересів, передбачених законом. Суди мають відмовляти в позові з такою вимогою. У цьому разі можуть заявлятися лише вимоги, передбачені главою 83 книги п'ятої ЦК". Але в ст. 20 ГК України стверджується, що права та законні інтереси суб'єктів господарювання захищаються шляхом визнання наявності або відсутності прав, саме констатацією факту, що і позначає позов про визнання господарського договору неукладеним. А згідно ст. 12 ГПК України господарським судам України підвідомчі справи у спорах, що виникають при укладенні господарських договорів. Тому відразу постає питання, чи може вказана Постанова Пленуму ВСУ повністю бути застосована до господарських договорів, а саме це й роблять господарські суди. Чи застосування до господарського договору норм про правочини тільки є юридико-технічним засобом, який використовується в Україні для економічності викладення законодавчого матеріалу, і не породжує ототожнення правочину та договору?

Отже, метою нашої монографії є, по-перше, розробка системного підходу до юридичної інституції господарського договору та його юридичних конструкцій недійсності та неукладеності з застосуванням теоретико-правових досліджень в цьому питанні, на цьому тлі систематизація та класифікація правових підстав та наслідків визнання господарських договорів недійсними та неукладеними й розробка пропозицій щодо внесення змін до господарського законодавства, виходячи з принципу виокремлення правових норм стосовно господарського договору, що, на наш погляд, значно спрощує судову практику та надає можливість підвищити ефективність правового регулювання у цьому питанні, що й є головним завданням юридичної науки.

У своїй роботі ми також маємо надію надати відповідь на питання чому ЦК України не може повністю бути застосований до господарських договорів як особливої правової категорії й чому сьогодні вкрай необхідним є виокремлення відповідних правових норм.

Автор висловлює щирі вдячність своєму вчителю - доктору юридичних наук, професору, член-кореспонденту НАН України, академіку НАПрН України Семчику Віталію Івановичу, який щиро і сприяв науковому пошуку та допомагав у реалізації творчих ідей автора.